

"Indre og ydre Europa (stater markeret med hhv. sort og gråt) i den europæiske Irak-konflikt 2003. Irland og Kroatien er grænsetilfælde, begge med delvis modsigende adfærd."

Fra artiklen: Hans Mouritzen og Anna Riis Hedegaard (DIIS):
Indre mod ydre Europa: Irak-konflikten 2003 og Europas Geopolitiske Puslespil

Hans Mouritzen i RÆSON

Hvorfor vi vælger USA - også næste gang

Af Clement Behrendt Kjersgaard, RÆSONS chefredaktør

1. Geografien betyder meget
2. Udelukkelsesmetoden: Regeringernes farve
3. Udelukkelsesmetoden: Den offentlige opinion
4. Udelukkelsesmetoden: Landenes størrelse
5. Reglerne i den unipolære verden
6. Danmark ofrer FN
7. USA - for en sikkerheds skyld
8. Symbiose eller splittelse?
9. Tyskland er den kostbare partner

1. Geografien betyder meget

I mener at kunne påvise at geografien spiller en væsentlig rolle - også en større rolle en du måske selv havde troet?

HANS MOURITZEN [HM]: Landene lægger sig jo sådan i det ydre og det indre Europa - som bl.a. den amerikanske administration kalder *det nye og gamle* Europa. Men jeg kan bedre lide den anden betegnelse - og det passer faktisk meget godt med geografien. Du har et indre Europa centreret omkring Tyskland-Frankrig, med småstater som Belgien, Luxembourg og Østrig omkring sig. Og så har du dem, der allierer sig med USA-England - i hvert fald i denne her konflikt - og det er jo som bekendt flere af de østeuropæiske lande, Danmark, sydeuropæerne: Italien, Spanien. De lægger sig som i en *ring* rundt omkring det indre Europa. Dertil kommer så nok en ydre ring: Sverige, Finland, Norge - også Grækenland og Irland.

Nogle vil mene det er provokerende at tilskrive geografien så væsentlig en forklaringskraft - her taler vi oven i købet om en krig, der er initieret af USA, som ligger langt væk. Og som finder sted i Irak, der nok er tættere på men i hvert fald i europæernes bevidsthed ikke er det umiddelbare nærområde. Hvordan kan det overhovedet være at geografien spiller en rolle? Sker det gennem psykologien - fordi den filtrerer hvordan vi ser på verden?

HM: Jo - det er klart. Som du siger: Irak ligger langt væk, så det er kun i den aller-østligste del af kontinentet, at der er en direkte kobling til Iraks beliggenhed: for Tyrkiets vedkommende er det helt oplagt, ikke? Men der er andre grunde til at positionere sig for disse stater end det, som sagen officielt handler om. Mange af staterne kan for ikke gøre nogen militær forskel i konfliktområdet, men de har heller ikke nogen speciel fordel af om Irak findes eller ikke findes!

Men der er vi altså henne ved det, jeg siger: at den geografiske afstand stadigvæk betyder noget. 11. september kan selvfølgelig ikke negligeres, omend: det jo er i *optakten* til 11. september, du ligesom

reducerer afstandens betydning idet du siger: 'De kan komme hvor som helst fra!' Men: i samme øjeblik du skal til at gøre noget ved det vil selv supermagten USA være begrænset af nogle afstandsmæssige faktorer. I felttoget mod Afghanistan havde man store politiske kvaler med at få organiseret at man også kunne komme ind så at sige *ovenfra* - via Usbekistan, hvor man i første omgang ikke havde fodfæste. På samme måde med Irakkonflikten - der er det dog lidt lettere at komme til, rent geografisk.

2. Udelukkelsesmetoden 1: Regeringernes farve

Der var jo meget forskel på hvordan de europæiske lande valgte at positionere sig: I siger i begyndelsen af artiklen, at man netop i en krisituation - når man tvinger landene til at træffe beslutninger – ser hvad deres interesser i virkeligheden er. I afviser en række mulige forklaringer for deres valg – og den første er de europæiske regeringers partifarve.

HM: Ja. Hvis man lytter til hvad der bliver sagt officielt, så kunne man jo godt tro at --- især blandt modstanderne vil man sige: 'Det her er et reaktionært, konservativt projekt' - underforstået: at jo længere man er ude på højrefløjen, jo mere vil man have lyst til at gå med. Men det passer jo ikke: hvis vi ser på partifarven på de regeringer, der har været med, så er der en britisk arbejderpartiregering (man kan selvfølgelig diskutere hvor den præcist ligger i spektret); der er en polsk socialdemokratisk regering. Der er en Chirac og en belgisk borgerlig regering, som er på den anden side - og en finsk og en norsk borgerlig regering, som også er imod. Stillede man alle staterne op ville det falde nogenlunde 50-50, men så er vi altså derhenne, hvor du lige så godt kunne have kastet terning om det.

Hvilke implikationer har det for jeres tese hvis den nye spanske regering gør alvor af at trække de spanske tropper ud af Irak?

HM: Det er klart, at hvis den nye regering faktisk trækker styrkerne tilbage, så har vi et præmie-eksempel på betydningen af partifarve. Det kan ikke nægtes, men i forhold til 'fifty-fifty' fordelingen for det samlede antal lande i Europa forrykker det jo ikke billedet ret meget. Samtidig understreger det jo partifarvens ubetydelighed, når Chirac applauderer Zapateros sejr - eller Blair har svært ved at finde en grimasse i forhold til partifællens sejr.

3. Udelukkelsesmetoden 2: Den offentlige opinion

Den anden I afviser er den offentlige opinion - det er ikke den offentlige skepsis eller accept, der afgør om landene går imod eller ej.

HM: Tydeligvis ikke. Der er virkelig nogle saftige opinionstal fra USA-støttende lande som Spanien, Bulgarien eller Makedonien, hvor der har været meget negative opinionstal for at den pågældende regering skulle gå med. Rumænerne var dog mere positiv. Men igen viser det sig, at det har i bedste

fald ingen som helst betydning. I Holland ser vi at der brugte regeringen det dog som argument for at sige, at 'vi går altså ikke ind militært. Vi støtter diplomatisk op omkring krigen, men der er så meget modstand i befolkningen så vi går altså ikke i krig.

Flere mente at man med krigsprotesterne sidste forår så den folkelige opinions gennembrud i forhold til udenrigspolitikken. Det er jo en diskussion, der har kørt i 30 år: hvad betyder opinionen for udenrigspolitikken? Man har vel ment at den trods alt betød MERE i dag end før - men altså ikke særlig meget?

HM: Nej; i hvert fald ikke i sikkerhedspolitikken. Det, der kunne mobilisere, det var jo raketstriden i 80'erne, som kunne få folk på gaden. Det slog bare meget lidt igennem hos regeringerne. Derimod har anti-missil-forsvaret ikke kunnet mobilisere - der er det ligesom det går for meget imod *common sense* [sund fornuft] at du ikke skal have sådan en beskyttelse ovenover dig. Til forskel fra at gå ind for *Mutual Assured Destruction*. Det er ikke umiddelbart indlysende hvorfor det skulle være fredeligt - så den kan man ikke rigtigt sælge. ["MAD" - det ultimative udtryk for terrorbalancen under Den Kolde Krig: amerikanernes princip om at en atomkrig ville blive ubetinget og dermed aldeles ødelæggende for begge parter. Visheden om sikker og total udslettelse skulle skræmme fra førstegangsbrug af atomvåben, fordi det ikke ville kunne være andet end garanteret selvmord. Red.]

Så når der overhovedet var en reaktion på Irak, skyldtes det så at det var til at forstå: "Han har ikke gjort os noget. Hvorfor skal vi angribe ham?"

HM: Ja, formodentlig. Det må vel være det ræsonnement. Desuden er den stærkes krig jo sjældent populær. Og så den tvivlsomme FN-legitimering. Ellers skulle man jo umiddelbart mene det modsatte - at man ville sige: "Jamen, her har vi virkelig en slagter, som der er grund til at gå til!" Men med de tal der er, så må vi altså konstatere: det er ikke sådan, det har virket.

Tror du grunden til at der ikke er protester nu kunne være at befolkningerne forventer at der er et politisk opgør på vej? Med undersøgelsen i USA, debatten i Storbritannien og måske herhjemme?

HM: Nej, det tror jeg ikke. Så ville der være meget mere gang i den. Jeg tror mere det er en form for afmatning - at man om ikke har glemt det, så vil videre til næste punkt og betragter det som et afsluttet kapitel.

Så protesterne sidste år var et isoleret udbrud?

HM: Ja. Sådan synes jeg det virker, sådan som tendensen er. Selv i Storbritannien, hvor det jo kører fortsat, der er det jo alligevel sådan at der er andre sager, der optager medie billedet. Nu bliver det så forlænget i USA; men det er jo så fordi der er præsidentvalg og Bush vælger - eller er *nødt til* - at gå i kamp på det emne. I Danmark er det forbløffende lidt snak vi har om det.

4. Udelukkelsesmetoden: Landenes størrelse

Den tredje forklaring I udelukker er størrelsesfaktoren.

HM: Ja. Stormagter som Frankrig, Tyskland og Rusland kræver fornyet FN-mandat, mens 'småstater' som Danmark eller de baltiske lande ser stort på det. Det er jo lidt - eller *meget* - imod common sense. For den vil jo sige - det er sådan almindelige gymnasielærdom - at småstaterne har en interesse i en institutionaliseret verden. Dvs., jo mere beslutninger skal tages kollektivt, jo mere vil de være beskyttet mod den rå magtanvendelse. Fordi de selv har få magtressourcer, så vil de have interesse i en verden hvor magt ikke betyder så meget - eller noget mindre end det gør i dag. Der vil mit argument være: ja, teoretisk set er det rigtigt nok. Hvis vi forestiller os en småstaternes fagforening, der blev dannet, som satte sig ned og sagde: 'Hvad er det bedste for småstaterne?' Der er der ingen tvivl om at de ville nå frem til at det er selvfølgelig lige præcis dét ræsonnement. Men så er pointen bare: det er jo ikke sådan det foregår. Småstaterne sidder jo ikke og beslutter sammen - de sidder og beslutter, hver og en, for sig, i hver sin isolerede geopolitiske beliggenhed. Dvs.: Det kan betale sig at være usolidarisk. Det kan være af forskellige grunde - og man kan være usolidarisk på mange måder. Og det behøver ikke nødvendigvis være fordi man er truet af en eller anden stormagt lige i nærheden, som gør at det ikke er opportunt at gå med i FN eller Folkeforbundet. Men det kan også være bare som med Danmark: man foretrækker altså at være med på den amerikanske vogn. Om det så koster noget for FN - okay, den pris vil man så godt betale.

Småstatssolidaritet er jo også et abstrakt begreb - vi drager gerne sammenligninger mellem Danmark og Norge eller Danmark og Sverige, men vi hører næsten aldrig sammenligninger med Holland, Østrig eller Schweiz. Så 'fagforeningen' er en abstrakt idé, ikke?

HM: Det er en *meget* abstrakt idé, det er rigtigt.

Og de tilhørsforhold vi har er så, som I argumenterer for, i højere grad historiske aflejringer, orienteringer, traditioner, ikke?

HM: Ja. Det vil typisk være sådan at hvis man slår op under 'småstater', så finder man småstaterne i *dette her område* - fx Norden. Dét argument har jo så OGSÅ været for nedadgående, ikke? Vi ser Norden bliver splittet: der er jo ikke nogen som helst nordisk linje i det her. Jo, tre af dem står sammen - Norge, Sverige, Finland - men Danmark går en helt anden vej.

Forskellen på små og store stater er vel, at for de store - som KAN gøre en forskel og har større (også økonomiske) interesser - tager bare denne her type sikkerhedspolitiske beslutninger mere alvorligt? For Storbritannien, Frankrig, Tyskland, Rusland er det her spørgsmål af en helt anden karakter, med en helt anden påvirkning af det politiske system, end i de mindre lande. Det samme spørgsmål bliver - kvalitativt - en helt anden ting for de store end for de små.

HM: Ja, det er det, fordi de jo har indflydelse på *udfaldet* på en helt anden måde. De tager ikke bare en beslutning for at markere hvordan de selv står, men de tager en beslutning i håb om at vægtskålene dumper ned til den rigtige side. For Tyskland og Frankrig er spørgsmålet om hvor de lægger deres lod af stor betydning for hvordan den samlede europæiske vægt stiller sig. Der vil være ret stor chance for

at hvis Tyskland og Frankrig lægger loddet i samme skål, så vil vægten gå den vej - det er ikke de t samme for Slovenien eller for den sags skyld: for Danmark.

Det betyder så også noget for den debat vi har, ikke? Og for hvor alvorligt vi tager den?

HM: Det er lige præcis det. Vi kan jo ikke engang sige at det er Danmark, der ligesom flytter det europæiske udfald - vi kan bare sige: vi signalerer *for os selv* - vi hejser flaget den ene eller den anden vej. Ligesom det gamle småstatsargument: 'vi deltager i brobygning mellem øst og vest!' eller hvad pokker --- jeg mener: ofte er den 'brobygning' kun for at signalere at vi står midt imellem og *ikke tager stilling*. 'Brobygning' er en pæn måde at sige: vi er neutrale.

Betyder det i virkeligheden at de små stater er mere magtpolitisk determinerede end de store? At vi handler MERE kynisk, efter hvad der gavner vores egen status og position, mens de store stater tager den moralske dimension mere alvorligt?

HM: Ikke nødvendigvis den *moralske*, men de kan jo ikke komme væk fra at det betyder noget, hvor de lægger deres lod. Det kan jo så ofte selvfølgelig være i deres egen *egeninteresse* - det vil det typisk være. Mens det er klart, det let bliver - som du antyder - en signalering for signaleringens egen skyld, for småstaternes vedkommende. I hvert fald når offentligheden kan se, at 'jaja, men altså: vi er kun med for ligesom at signalere hvor vi er'.

5. Reglerne i den unipolære verden

I artiklen er I inde på at den overordnede kontekst er den amerikanske unipolaritet og magtdominans. Er det vi har set de sidste 2-3 år i virkeligheden den endelige omstilling væk fra Den Kolde Krig? Er det først NU, efter 11. september, at Europa er vågnet op i den unipolære verden?

HM: Den er i hvert fald blevet mere markant, ikke? Det, der jo er sket, det er at den europæiske magtbalance har forskubbet sig i amerikansk retning. Vi skal jo hele tiden huske, at USA er *en europæisk magt* - det ligger alene i det fysiske, at man har så store styrker i Europa som man dog stadigvæk har. Efter Den Kolde Krig er Warszawa-pagten blevet nedlagt, men NATO er det ikke. NATO har tværtimod udvidet sig i to omgange - herunder inddraget eks-sovjetisk territorium, i form af de baltiske lande. Endvidere har NATO - meget i form af USA - også på Europas eget *doorstep* ført krig og vist, at det var man altså nødt til - det kunne europæerne ikke klare selv. Dvs.: man har på Balkan demonstreret den *fysiske magt*. Alle disse faktorer tilsammen - dette, at man har vist sin uundværlighed, i hvert fald fysisk - og fået udvidet det, som er USA's klub, nemlig NATO, i to omgange og den dermed vist dens foreløbige levedygtighed. Det har betydet at så er pendulet tippet så meget, rent magtpolitisk i Europa--- der er ikke længere noget tysk eller "russisk" problem, som der var lige der i 1990-91: "Hvad sker der med Tyskland, når de bliver samlet? Finder de på et eller andet mærkeligt - og begynder at føre *rigtig udenrigspolitik* igen?"

Dvs. det er et unipolært system, og dermed er det USA, vi agerer i forhold til. Men nogle vil sige, at Tyskland og Frankrig gennem EU er ved at bygge et magtcentrum syd for os, og vi allerede er i gang

med at føre balancepolitik mellem dén superstat og USA?

HM: Ja, men det ER jo også det, vi er, ikke? Men *det første skridt* er jo ligesom *hvad stormagterne gør*. Tyskland-Frankrig: hvad Frankrig gør er givet på forhånd, men hvad Tyskland gør er *ikke* helt givet. Det er Tyskland, som er *den svære partner* at få med, fordi landet i hele efterkrigstiden har været på USA's parti. Nu siger tyskerne så: 'Nu er det blevet for broget. Nu er det blevet for ensidig amerikansk dominans. Nu har vi været med i Kosovo og vi har været med i Afghanistan - nu kan det være nok'. For ligesom at markere at vi har et alternativ til NATO, så hopper tyskerne på den vogn. Russerne benytter lejligheden til at komme ind i det gode selskab. Briterne ser stadigvæk at de har størst fordel af at være atlantisk brobygger - også fordi de ser sig selv i en noget reduceret position, hvis der kommer denne her kontinental-alliance. Så tilbage står spørgsmålet: Hvad gør så småstaterne?

De vil typisk sige, som Danmark, at *det er bedst at have vennerne på afstand*. Dvs.: får vi en tysk-fransk geopolitisk akse, så er der en risiko for en for stor magtkoncentration lokalt - en for stor europæisk magtkoncentration - og derfor er det vigtigt med *afhængighedsspredning*: hele tiden at have den atlantiske forbindelse med. Ikke bare Storbritannien men også altså: USA. Hvordan holder man amerikanerne i godt humør i Europa? Ved at være flink ved dem og udtale sig positivt - og hele tiden sørge for at NATO er levedygtig. Så det har en positiv side: at gøre noget for NATO - men altså også en negativ: at komme grus i maskineriet, så der ligesom sker en udtynding hele tiden, så det ikke bliver *alt for realistisk* med den dér rene europæiske løsning. Det spil har jo kørt i årtier i forskellige forklædninger.

Politikernes omkvæd sidste år var jo dels, at det var problematisk for Danmark at der var uenighed om udenrigspolitikken - og også at det var ulykkeligt med splittelsen mellem Europa og USA. Men på baggrund af det du siger, kunne man vende det sidste om: "Nej, det der meget lykkeligt for Danmark: regeringen har lagt til vores magt, fordi vi kan vinde noget når der er en konflikt mellem Europa og USA. Fordi vi kan bidrage til USA's legitimitet - ved at deltage i 'koalitionen af de villige' - ELLER bakke op om det europæiske projekt"

HM: Det tror jeg ikke. Jeg tror i og for sig regeringen er oprigtig, når den siger at den ønsker at unipolen består. Ærlig, når den siger at den ønsker den euro-atlantiske forståelse - fordi der derved kan udrettes nogle ting, i fællesskab, som fx i eks-Jugoslavien, hvor det var nødvendigt.

At USA og Europa skal stå sammen?

HM: Ja. Det tror jeg man er helt ærlig på. Men sagen er bare, at *hvis* der sker en splittelse, så er vi også klar på hvilken side vi vil være på. Men vi prøver at holde den gående så længe som muligt - og prøver at undgå at tage stilling. Vi bryder os selvfølgelig ikke om at sige nej til Tyskland og Frankrig - jeg mener: vi HAR jo et lidt anstrengt forhold til dem i dag, det må vi erkende.

Har vi det?

HM: Det mener jeg, ja.

Ligefrem stærkt forværret?

HM: Nej, men bare sådan at vi blæser på dem, ikke? Det ligger jo i hele situationen i Europa - at de ligesom synes at vi er alt for emsige efter at løbe den anden vej.

6. Danmarks ofrer FN

Nu har I tre undtagelser i modellen - Slovenien-Kroatien, Bulgarien og Norge. I siger at Norge som Danmark har både en stærk atlantisk holdning og en FN-binding - hvor begge dele betragtes som væsentlige brikker i den udenrigspolitiske identitet. Men Norge valgte her USA fra - og vi valgte USA til. Hvor man vel under Den Kolde Krig ville have talt om den modsatte tendens - at Norge måske lige præcis var et nøk mere pro-atlantisk end Danmark, ikke?

HM: Jo, det ville man sige.

Hvor langt har Danmark været fra den situation, sådan at vores traditionelle FN-binding havde trumfet vores atlantiske forhold?

HM: Den har vi ikke været i nærheden af. Og det var vi heller ikke i Kosovo, hvor der jo heller ikke var FN-mandat på.

Men oppositionen - Niels Helveg fx - giver udtryk for at Irakkrigen var en engangsforeteelse. Det ville man ikke kunne gøre igen. Jeg antager, der ligger i hans argument at når den nuværende regering reflekterer over konsekvenserne vil man ikke gå den samme vej igen. Og hos ham er der jo prioriteringen af FN-siden ikke?

HM: Jo. Men det er klart: fra Helvegs side, det kan ikke undre - det er de Radikales vante aksiom. Det er mere hypotetisk hvad en Nyrup-regering havde gjort; derimod tror jeg ikke en Lykketoft-regering var gået med. Nu er det jo så også *to undtagelser* - to gange vi er gået med. Én gang er ingen gang, men to gange er *mange gange*, Ikke?

Er det slet ikke smertefuldt for Danmark at ofre FN, hvis det er det, man har gjort?

HM: Jo, men det er jo en prioritering, der kun bliver synlig, hvis situationen presser os til det. En af grundene - den er selvfølgelig sådan rimelig magtkynisk - det er at sige at Danmark opfatter sig ikke længere reelt som småstat. Under Den Kolde Krig, hvor vi var *lille* og *en frontlinjestat*, der er FN selvfølgelig af utrolig stor betydning, fordi man kan tage den blå hjelm på og ligesom være verdens samvittighed - gå ud og ligne Sverige lidt, og efterligne svenskerne idet man ligesom 'står over bipolariteten', moralsk i hvert fald. Spille dét kort. Men det har ligesom mistet sin betydning, nu hvor NATO er blevet den sejrende i den konkurrence der er ræsonnementet altså at vi er ikke så udsat, så vi behøver have det ekstra renommé.

Så vores FN-venlighed handlede mere om vores egen fornemmelse af sårbarhed?

HM: Ja. Ikke forstået på den måde at FN var sådan et skjold for Danmark *selv* - for der havde vi jo så NATO til det - men vi har ligesom kunnet markere os ideologisk via FN, score point hos 3.verdenslande. Vi har ikke på samme måde brug for den markering som vi havde tidligere.

Lige præcis dér vil både Socialdemokratiet og de Radikale sige, at de ønsker det omvendte: at FN skal være MERE central end nogensinde før. At man efter Den Kolde Krig kan realisere løftet om den internationale retsorden, som har hængt i luften i 60-70 år.

HM: Jaja, det er Peter Munchs gamle vision om en international retsorden - med ræsonnementet om at man - når man står uden egne magtmidler af betydning - ville have fordel af den. Så er det altså vi ser, at når det kommer til stykket så er Danmark jo med til at *underminere* den fordel ved at blæse på visionen.

Er vi det? Har regeringens argument ikke netop været - som USA har insisteret - at hvis ikke man var gået ind mod Irak, og havde valgt at straffe Hussein for ikke at følge resolutionerne, SÅ havde man netop svækket FN? At organisationen så havde stået svagt, fordi man havde udstillet for verdenssamfundet - og altså også for slyngelstaterne - at FN var handlingslammet?

HM: Ja, det er jo en måde at argumentere på - jeg er ikke sikker på at den er rigtig. Fordi det er trods alt en ydmygelse for FN at man bliver sat udenfor - når man nu *har* sine våbeninspektører i gang med at undersøge det her og de trods alt gør fremskridt, ikke? At sige, 'vi behøver ikke noget nyt FN-mandat', det er trods alt at gøre organisationen noget overflødig. Men du kan selvfølgelig altid sige, at 'det er så i FN's ånd man handler' - det er klart du kan diskutere dét.

Udenrigsministeren brugte udtrykket "FN-forankring".

HM: Det gjorde han, ja. Men det var så også en måde at trække tiden ud på - for ligesom at se tingene an: hvis nu det *landede rigtigt*, så kunne man bare sige, 'vi har ikke ofret noget som helst - vi har stået helt fast på vores FN-prioritering, og der har i virkeligheden ikke været noget valg'. Men så blev han *tvunget* ud i en prioritering, da vandene så skilles ad.

Men hvis jeres tese skal holde, så betyder det jo også at i det øjeblik vi får en Socialdemokratisk regering - opinionstillene tegner på det - så vil den i virkeligheden føre den samme politik: De vil ikke prioritere FN over det atlantiske forhold - fordi geografien er trumf.

HM: Ja. Men det kan så være, at man ikke bliver tvunget ud i de samme prioriteringer.

Men HVIS man bliver det - hvis en socialdemokratisk-radikal regering skal tage stilling til en krig mod Syrien eller Iran - hvad så?

HM: Ja, så vil jeg tro man vil gøre lige sådan som vi har set her. Men med *betydelig mindre fornøjelse* - det radikale bagland vil være vanskeligt at overtale, men det var det jo også i Kosovo.

Kunne man risikere at Danmark så valgte som Holland gjorde denne gang - sagde, "ok, vi går ikke med, fordi den folkelige opinion er imod"?

HM: Ja, det var det, man kunne tænke sig - af hensyn til husfreden. Det ville jeg da også have gættet på man ville have gjort i *denne her situation* - hvilket man altså ikke gjorde. At man sagde: "Vi støtter diplomatisk men ikke militært". Dvs.: "Den interne splittelse som følger med dét at gå ind militært vil vi ikke tage på os."

Så det at den danske regering valgte at prioritere som den gjorde - trods det at vi fik uenighed om udenrigspolitikken, hvad man ellers betragter som ekstremt problematisk - det var simpelthen under den geostrategiske påvirkning: 'det atlantiske' slår igennem? Altså: Ønsket om at komme USA i møde - og score point hos amerikanerne?

HM: Ja. Ingen tvivl om det. Men jeg kan ikke selv se at det var noget indlysende valg at træffe. For man kunne jo sige, at vi har i 90erne betalt tilbage hvad vi måtte skyldte USA. Vi behøver ikke være så artige at vi ligefrem går med i denne her omgang - men det gjorde vi så at sige *på eget initiativ*. Det var ikke noget, vi skulle *bedes om* at gøre: det var et valg som Anders Fogh har truffet, åbenbart.

Så med større eller mindre villighed - overraskende villighed, i dette tilfælde, modstræbende i andre - vil både en SR- og en VK-regering ligge under for den atlantiske inklination?

HM: Ja, det vil den gøre.

7. USA - for en sikkerheds skyld

Hvordan fungerer det geografiske imperativ - for nu at bruge et stort ord? Nogle vil jo sige: Geografien er OPHØRT med at eksistere. Amerikanerne oplever det jo militært - man kan drømme om dagen hvor de kan gå i krig med Irak fra baser på deres eget kontinent. Så hvorfor spiller geografien overhovedet en rolle? At vores verdensbilleder bliver dannet, når vi ser på kortet? At vi tidligere har ligget under for geografien - og dét afspejler sig i traditioner?

HM: Ja. Dels har vi sådan et *mental map* - et indre billede, som også kan være historisk betinget. Men det afgørende er så, at der har været nogle historiske situationer, som har lejret sig i befolkningen - i den politiske kultur - som har tilsagt fx at *Danmark skal passe på den store nabo mod Syd*. Det har så aflejret sig gennem en 100-års periode - og det vil sige: det er en eller anden rygmarvsrefleks dér, som så bliver forstærket når man siger: 'Nu kan der så komme en tysk-fransk blok i en fremtidig Europaunion - og dér vil vi blive marginaliseret'. Der er givetvis et element af et mentalt billede.

Men er det ikke KUN det mentale billede? Nu er det jo et faktum at det meste af vores samhandel er med vores umiddelbare geografiske naboer osv. - så geografien spiller selvfølgelig en rolle. Men vil du end ikke sige at geografis betydning er for nedadgående - at vi trods alt vil vente at den vil betyde

mindre om 10 år, fx?

HM: Nej, det tror jeg ikke på. Man kan vende det om og sige, *geografien betød faktisk MINDRE under Den Kolde Krig*. Man kan, som en amerikansk forsker har foreslået, tale om en *territoriets genkomst* eller *genopvågningen*. Under den bipolære struktur sad man og *spejlede sig i Muren*: pludselig opdager man, "Hvad pokker? Spejlet er væk! Hvem er for resten vores naboer?" Oveni det er så kommet en modgående trend med sikkerhedspolitikens globalisering i kølvandet på 11/9 og terrorismen; men de to modsatrettede trends – territorialisering og globalisering – går faktisk hånd i hånd i dag.

Så man er gået væk fra den sort-hvide enten/eller-opdeling, hvor spørgsmålet stoppede ved om man var i den vestlige eller østlige lejr. Mens billedet i dag er mere komplekst?

HM: Ja, det er det jo. Hvor du *ligger* betyder noget på en helt anden måde. I det gamle øst-vest-spejlbillede var man på den ene eller den anden side. Tag Polen: i dag har de så pludselig 9 naboer, som de kan spille ud mod hinanden. Under Den Kolde Krig var der en unipolaritet i Warszawa, baseret på: Moskva. Dvs. at det meste skulle den vej igennem. I og med at du havde den spejlopdeling af Europa ophævede du i en vis forstand det geografiske: fordi de små allierede ligger tæt på frontlinien er det ikke så vigtigt præcis *hvor* de er placeret.

Så geografien spiller stadig en rolle for Vesteuropa? Også for Danmark?

HM: Ja. Danmarks bestræbelser har jo så været, at bygge nogle *buffer* omkring sig, så du kan sige vi har cementeret vores position ved at vi har fået balterne og Polen ind i både EU og NATO; og det vil sige: Vi er ikke længere frontlinjestat. Så der har vi haft en egeninteresse i ligesom at gemme os bag andre - og dermed undgå at være frontlinjestat. Men det er da rigtigt at det har så nogle andre implikationer nu, hvor vi så er blevet 'riget i midten' - i hvert fald i en EU-sammenhæng. At vi ikke behøver tænke så geopolitisk, fordi vi ikke længere ligger i yderkanten.

Hvor meget rationelt belæg er der i at køre de her betragtninger? Hvor meget rationel interesse har vi overhovedet i fx at stå os godt med Washington? Fordi hvis vi ikke HAR påtrængende sikkerhedsproblemer - så kan vi godt overveje hvilken polaritet systemet har og hvad der i givet fald er vores 'rigtige' opførselsmønster, men der er trods alt forskel på at have og ikke have problemer. Hvis det kun er et spørgsmål om status i Washington og hvor gode pladser vores ambassadører har ved middagsselskaberne, hvorfor spiller det så overhovedet en rolle?

HM: Fordi man tænker sådan meget '*for en sikkerheds skyld*'. Man tænker *prestigemæssigt* - uden nødvendigvis at det betyder noget *konkret*. 'For en sikkerheds skyld' er det bedst at stå sig godt i Washington - fx.

Er det et perspektiv, som er blevet styrket efter 11. september? Nogle har omtalt 90erne lidt som en belle epoque - en slags guldalder, hvor man troede at krig og konflikt var forsvundet. Selvom det så godt kan være at det er sværere - både i København og Washington - at se PRÆCIS hvordan amerikanerne skal bære sig ad med at beskytte os.

HM: Jo. Argumentet er jo så at først, så lykkes det os at bygge de her buffere uden omkring Danmark - først NATO's udvidelse og så EU's udvidelse. Men så kommer terrorismen, som vi får ind på livet, og man siger: 'Vi kan altså blive ramt af terrorisme - ligegyldigt om vi ligger *inde midt i* eller *ude i kanten* - dét er fuldstændigt ligegyldigt'. Det er klart - så kan du tale om en belle époque og det modsatte.

Regeringen kan jo have to motiver: enten det historiske betingede - vi vil gerne stå os godt med USA. Eller også: der ER kun USA til at opretholde retsordenen - vi er nødt til at deponere vores sikkerhed hos dem. Man har jo anvendt begge argumenter - på den ene side er regeringen jo fx blevet beskyldt for at ville gøre fodnoteperioden god igen (det historiske), på den anden side har regeringen og Statsministeren ikke lagt skjult på at han hellere betror landets sikkerhed til Washington end til Berlin eller Paris.

HM: Netop, som statsministeren siger i nyudgaven af sin egen bog 'I godtvejr og storm' fra sidste år, så føler han sig sikkerhedspolitisk meget på linje med de nye medlemslande og dermed som en del af Rumsfeld's 'Ny Europa'.

Men man kan spørge om det er det historiske, eller det nutidige, der vejer tungest?

HM: Man vil jo gerne tænke nutidigt, men derfor er det ikke sikkert man gør det. Men igen må man sige: det filtrer ind i hinanden - det nutidige og det fortidige. Fordi hvis Holland balancerer mod Tyskland ved at gå ind for en britisk-amerikansk tilstedeværelse i Europa, så kan du ikke se om det er fordi Holland *plejer* at gøre sådan, eller fordi det - den dag i dag - er en god ting at gøre, geopolitisk. Du kan ikke se om det er fordi man tænker tilbage på en bestemt *situation*, hvor det var klogt at gøre sådan - eller det er ved at sige, 'Magtforholdene er *stadigvæk* sådan'. Et dansk eksempel: Vi er bange for tyskerne - men er vi det, fordi de er der den dag i dag - eller fordi vi har de og de ganske bestemte historiske oplevelser.

Når du siger det er svært at skelne mellem fortid og nutid som årsagsvariable, ligger der så i det at geografien - fordi den ikke ændrer sig - er lettere at bruge som forklaring?

HM: Ja, den kan være nemmere - mere overskuelig, på sin vis. Men problemet er heller ikke stort, hvis tingene trækker i samme retning. Hvis fx det at nogle af de østeuropæiske lande lever med *fortidens spøgelse* i form af Sovjetunionen trækker i samme retning som deres alliancebestrebelse i øvrigt gør i vore dage så er der ikke det store dilemma for beslutningstagerne. Men hvis pludselig man skal ændre kurs - og skal noget andet end man tidligere har skullet, så kan befolkningen være en inertifaktor, fordi den vil sige: "Dem dér kan vi i hvert fald ikke slutte fred med!" Eller, "De er vores arvefjende!", som vi ikke kan være gode venner med. Så i den situation - hvor man så som elite skal ændre noget, kan det være svært. Fordi der så historisk er nedsænket nogle fjendebilleder - eller det modsatte: det kan også være at der er nogle venskaber, som fx de nordiske (der nu ikke er så aktuelle).

8. Symbiose eller splittelse?

Jeres konklusion er, at brydningsmønstret bliver det samme i den næste konflikt. Hårdt trukket op: kommer der en krig mod Syrien eller Iran så vil brikkerne falde som sidst. Er der brikker, der i særlig grad står og vipper i retning af at falde til den anden side?

HM: Ikke så vidt jeg kan se - jeg ved ikke hvad det skulle være for nogen. Men det, der er det afgørende, det er jo at det ikke er sikkert at vi har den *rå geopolitik* til den tid. Det må vi ligesom se først. Dét om vi har den rå geopolitik - eller den EU-filtrerede det kommer jo an på hvilket scenario, der har sejret forinden. Lad os sige, vi har en demokratisk administration i Washington og terrorismen har været for nedadgående eller helt aftaget; vi har mere amerikansk multilateralisme igen – så har vi igen en symbiose på plads mellem USA og Europa. Men med en fortsat terrorisme - og dér tror jeg i og for sig ikke at administrationens farve i Washington nødvendigvis betyder så meget - så har vi altså en fortsat splittelse. Og *hvis* vi har det, SÅ er det vi siger: så vil landefordelingen være nogenlunde den samme. Men vi siger ikke, at vi ved om det bliver det ene eller det andet overordnede scenario - splittelses- eller symbiosescenariet. Fordi det kommer an på ting, som er eksogene for modellen - fx terrorismen.

Men hvis den fortsætter, så lægger det pres på enhver amerikansk administration, hvad enten den er demokratisk eller republikansk. Dét vil føre USA ind på en politik, der skaber splittelse mellem USA og Europa - og i DEN situation så falder brikkerne i Europa nogenlunde som sidst?

HM: Ja. Det er det, vi siger.

Betyder terrorangrebet i Madrid at terrorismen vil forblive på dagsordenen - fx i opløbet til det amerikanske præsidentvalg?

HM: I forhold til terrorismen som eksogen størrelse er Madrid jo ret afgørende. Det, der kunne genetablere den atlantiske symbiose var som sagt en aftagende terrorisme (underforstået: direkte mod USA), især selvfølgelig hvis vi får en demokratisk administration i Washington. Så var indvendingen (før Madrid): hvad hvis Europa får sit 11.september? Så er der jo pludselig langt mere 'symmetri' i tingene, og så vil den atlantiske forståelse hurtigt genetableres. Så kommer Madrid 11/3. 'Objektivt' er det Europas 11.september: en EU-hovedstad, endog et af de større EU-lande, ganske vist betydeligt færre dræbte end 11/9, knapt så spektakulært, men alligevel: hvad forlanger man? Kombineret med terrorangrebene i Tyrkiet ligner det næsten en knibtangsbevægelse mod Europa.

Men hvad ser vi? Jeg synes allerede nu, en uge efter, at man kan sige: 11. marts blev ikke 11.september. Der indtrådte ikke nogen krigspsykose i Europa. Der blev ikke erklæret 'krig mod terrorismen'. Alle solidaritetserklæringer og sympati til trods: man ser ikke rigtig nogen europæisk 'vi-følelse'. Det hedder sig f.eks.: 'næste gang kan det være os, det rammer'. Underforstået: os danskere eller os tyskere. Men det var altså ikke 'os', der blev ramt denne gang; det var 'dem dernede'. Der har vi i en nøddeskal forskellen til USA. Apropos USA: Bush har sagt det, han 'skulle', men f.eks. de tænketanks-analyser, jeg indtil nu har set, virker ganske 'afslappede', næsten flegmatiske. (Det kunne iøvrigt være interessant, hvis nogen systematisk ville studere den amerikanske pressedækning af 11/3 og sammenligne den med den europæiske dækning af 11/9).

Hvad betyder den eksplicitte neutralitetstradition i Schweiz, Østrig, Sverige og Finland? Den har vel kun været meningsfuld indtil for 15 år siden - hvis overhovedet - så hvordan kan den stadig spille så stor en rolle?

HM: Bl.a. af indenrigspolitiske grunde. I det svenske politiske spektrum ligger man jo sikkerhedspolitisk - i gåseøjne: "til venstre" for Danmark. Der er en inerti: politikerne vil ikke pådrage sig den omkostning, som det ville være at skulle have meldt Sverige ind i NATO. Der kan man gå meget i detaljer med visse årgange i det socialdemokratiske parti og deres socialisering, men der ingen tvivl om at der vil være en *omkostning*. Mens hvis man bare kører videre uden at foretage sig noget --- det er ligesom det nemmeste.

Måske er der også en kompositionseffekt? Al den stund man ER gået ind i EU og EU ER ved at udvikle en udenrigspolitisk dimension, så bliver det måske dobbeltvigtigt for den svenske selyforståelse at stå udenfor NATO?

HM: Jo. Og så håbe på at EU så kan fungere i den kapacitet. Men man var jo faktisk godt på vej til den modsatte side i 96-97, hvor Sverige konkurrerede meget med Danmark om at være mest USA-positiv og overtage en central rolle i Østersøen. Hvem kunne først få Clinton på besøg? Det gjorde så Danmark, men der var de ligesom inde at konkurrere med os om at være centralmagten i den sydlige Østersø.

9. Tyskland er den kostbare partner

Storbritannien er jo et vigtigt eksempel for jeres tese, fordi den britiske regering er venstreorienteret - oven i købet en meget Europavenlig regering efter britisk standard, så hvis DEN går sammen med USA ved vi præcis hvad en konservativ regering ville gøre. Det er jo en god case. Så er der Tyskland: nogle har sagt at Schröder valgte som han gjorde på grund af indenrigspolitiske eller ligefrem populistiske motiver, og at Tyskland sidder i en nøgleposition. Havde Berlin støttet Irakkrigen, så havde det ikke været det Indre mod det Ydre Europa, men det var begyndt at ligne noget, der hed 'Frankrig mod resten af Verden'. Hvad er Tysklands geopolitiske selvopfattelse? At de er Kerneuropa og ikke har noget valg?

HM: De er jo Kerneuropa hvad enten de vil eller ej. For dem er det vel det, at USA er blevet for stærk i og omkring Europa - og ved ligesom at spille på det kort der består i at de kan gå over til at støtte Frankrig, så står de jo politisk-strategisk stærkt.

I din fortolkning er det lidt på skrømt når briterne overhovedet vælger at spille sammen med europæerne her - at de ønsker at gå ind i EU's udenrigspolitiske dimension for ligesom at hælde koldt vand i gryden.

HM: Jo. Helt klart. Det er for at udtynde det, så det ikke får den realitet, som det kunne få.

Sidste forår mødtes jo den såkaldte Firebande og lagde planer om et militært samarbejde. Hvor realistisk er det at den plan bliver taget frem af kassen på et eller andet tidspunkt?

HM: Jeg ved det ikke. Nu er briterne jo så foreløbig gået ind og har sagt at de går med - det gør det så også militært noget mere troværdigt.

Det hjælper vel også tyskerne, som jo har haft en stærk atlantisk orientering?

HM: Jo, det er der ingen tvivl om. Og det vil sige: vi når så en situation, hvor alle er glade – måske med forbehold for franskmændene og belgierne.

Under en Iran- eller Syrienkrig med det samme scenario - briterne er med igen - så vil der vel være en dobbelt tilskyndelse til for firebanden at trække modellen af stalden, uden at vente på briterne? Jf. de Gaulle.

HM: Præcis. Der kan du se det, som franskmændene kalder *force profonde* - med 20-30 års mellemrum, ligegyldigt om vi snakker om de Gaulle eller Chirac, så vil der være de samme mekanismer. Her har vi kontinentet. Her vil vi have vores egen *magt*. Eller Putin - der går tilbage til Gorbatsjovs *Europæiske Hus*: hvor man altså prøver at få en modmagt til England og USA.

Så du tror at kontinental-Europa næste gang vil stille England stolen for døren og sige: 'Det er os eller USA'?

HM: Ja, men problemet er jo at man får aldrig rigtig nogen afgørelse i de her ting! Det er sådan utroligt tålmodighedsprøvende - årti efter årti - fordi det er de samme ting, der foregår. Det er kontinentalmagterne, der prøver at komme videre med deres projekt, og de truer med at sige: 'Hvis ikke I hopper på, så kan vi klare os uden jer!' - men det kan de så alligevel ikke. Og derfor er det svært at sige præcis hvor kæden hopper af.

Nu hvor NATO er ved at få en større rolle i Afghanistan; hvis man faktisk fik FN eller NATO ind i Irak, så ville de europæiske lande jo også komme til - med tilbagevirkende kraft - at påtage sig en del af foretagendet?

HM: Ja. Det er klart at den situation ville forudsætte et vist mål af enighed - men om ikke andet, så vil der altid være brug for 'blødere' styrker i oprydningssarbejde.

Men jeres overordnede forudsigtelse er, at vi får et billede der ligner det vi har set? Det er ikke en forbigående og exceptionel tilstand, vi har opholdt os i.

HM: Nej - men igen: det forudsætter at vi *har* splittelsen - at den ligesom er *valgt af stormagterne*. Når stormagterne har valgt på en bestemt måde kan småstaterne positionere sig i forhold til dét. Den situation, hvor det er den rå geopolitik, der har sejret - kontra at vi har den euro-atlantiske forståelse.

Og dem, der træffer valget, er Storbritannien og Tyskland? Fordi vi forudsætter at vi vil have USA på den ene side og Frankrig-Rusland på den anden.

HM: Ja. Det er fuldstændig rigtigt. Men der regner jeg også med Storbritanniens valg som givet. Så det er faktisk Tyskland, som er den vigtigste brik: den kostbare partner. Det er Tyskland, der så at sige kan gøre en forskel - og er spændt ud mellem England og Frankrig. Med England på USA's vogn.

Er det, der er ved at ske, at Tyskland er ved at vågne op til en mere normaliseret stormagtsposition - og så derfor ikke længere kan acceptere de regler, der har været i ægteskabet med USA?

HM: Ja, det er rigtigt. Det har så også sine indenrigspolitiske grunde, jo - med forskellige borgmestre, som gerne ser baserne forlænget - uden at det behøver have sådan de store geopolitiske implikationer i sig. Det er da klart at der ligger så noget indenrigspolitik, hvor man gerne vil følge USA så meget som muligt. Men grundlæggende er det et valg, som Tyskland træffer: det er Tyskland, der er den afgørende brik: skal man vælge forsoningens kurs i forhold til det atlantiske?

Hans Mouritzen (f.1952) er dr.scient.pol., seniorforsker og projektleder på Dansk Institut For Internationale Studier. Hans forskningsområder inkluderer dansk udenrigspolitik, Sverige, Finland, de baltiske lande, NATO, EU integration og ekspansion, IGO'ers rolle og demokrati i udenrigspolitik og globalisering. Seniorforsker ved det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd 1980-81, 1983-85 og 1987-88. Visiting scholar ved University of Southern California, 1980-81. Lektor i internationale relationer ved Hærens Officerskole, 1981-88. Lektor ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet 1988-1993. Projektleder (Norden-Baltikum projekt) ved COPRI 1993-1996. Medlem af det norske forskningsråd 1999.